Proto se nám ustavičně sní o jiných možných a nepostavených rozhlednách. Co kdybychom ji byli vztyčili třeba do života malířova, do života školníkova syna nebo do života zrzčina? Vždyť co o nich všech víme? Málem o nic víc než pošetilý Jaromil, který vlastně nikdy o nikom nevěděl nic! Jaký by to byl asi román, který by sledoval kariéru ušlápnutého školníkova syna, do níž by jen jako epizodní příběh, jednou dvakrát, vstoupil bývalý spolužák — básník! Anebo kdybychom sledovali příběh malířův a mohli se konečně dovědět, co si opravdu myslil o své milence, které kreslil po břichu tuší!

Jestliže však člověk nemůže nijak vyskočit ze svého života, není román přece jen mnohem svobodnější? Což kdybychom rychle a tajně zbořili rozhlednu a přenesli ji aspoň na chvíli někam jinam? Třeba až daleko za Jaromilovu smrt! Třeba až do dnešních dnů, kdy už nikdo, nikdo (před několika lety zemřela i jeho maminka) nepamatuje jméno Jaromilovo...

2.

Ach, bože, postavit rozhlednu až sem! A navštívit třeba všech těch deset básníků, kteří s ním seděli za tribunou na policajtském večírku! Kde jsou básně, jež tehdy recitovali? Nikdo, nikdo si na ně již nevzpomene a oni sami by nám je zapřeli; neboť se za ně stydí, všichni se již za ně stydí...

Co vlastně zůstalo z doby tak vzdálené? Dnes jsou to pro všechny léta politických procesů, pronásledování, zakázaných knih a justičních vražd. Ale my, kteří pamatujem, musíme říci své svědectví: nebyla to jen doba hrůzná, ale i lyrická! Vládl jí ruku v ruce kat i básník.

Zeď, za kterou byli žalářováni lidé, byla celá vystavěna z veršů a podél té zdi se tančilo. Ach ne, žádný dance macabre. Zde tančila nevinnost! Nevinnost se svým krvavým úsměvem.

Že to byla doba špatné lyriky? Ne tak docela! Romanopisec, který psal o té době slepýma očima konformismu, vytvořil lživá díla již při zrození mrtvá. Ale lyrik, který s tou dobou stejně slepě splýval, zanechal často po sobě krásnou poezii. Protože, jak jsme již řekli, v magickém poli poezie se každé tvrzení stává pravdou, je-li za ním síla prožitku. A lyrici prožívali, až se z jejich citů kouřilo a po obloze se rozlila duha, nádherná duha nad věznicemi...

Ale ne, nepostavíme naši rozhlednu až do našich dnů, protože nám nejde o to, líčit onu dobu a nastavovat jí další a další zrcadla. Nevybrali jsme si ta léta, protože bychom je toužili portrétovat, ale jen a jen proto, že se nám zdála být jedinečnou pastí na Rimbauda a na Lermontova, jedinečnou pastí na lyriku a na mládí. Co je román jiného než past na hrdinu? Kašleme na popis doby! Ten, kdo nás zajímá, je mladý muž, jenž básní!

Ten mladý muž, jemuž jsme dali jméno Jaromil, nám proto nesmí nikdy zcela zmizet z dohledu. Ano, opusťme na chvíli náš román, přenesme rozhlednu až na konec Jaromilova života a postavme ji do mysli úplně jiné postavy uhnětené z docela jiného těsta. Ale nestavme ji dál než nějaké dva tři roky za jeho smrt, dokud ještě není všemi zapomenut. Zbudujme kapitolu, která by byla k ostatnímu vyprávění asi v takovém poměru, jako je zahradní altán k vile:

Altán je od vily vzdálen několik desítek metrů, je to samostatná stavba, bez níž se vila obejde; také si ji už dávno pronajal jiný majitel a obyvatelé vily ji nepoužívají. U altánu je však otevřené okno, takže jím z dálky doléhají výpary kuchyně a hlasy lidí ve vile.

3.

Učiňme tím altánem pánskou garsoniéru: předsíň, v ní šatník vbudovaný do zdi, nedbale otevřený dokořán, koupelna s pečlivě umytou vanou, kuchyňka s neuklizeným nádobím a pokoj; v pokoji velice široký gauč, naproti němu velké zrcadlo, kolem dokola knihovna, asi dva zasklené obrázky (reprodukce antických maleb a soch), podlouhlý stolek s dvěma křesly a okno s výhledem do dvora na komíny a střechy.

Je odpoledne a majitel garsoniéry se právě vrací domů; otvírá aktovku a vytahuje z ní zmačkané montérky, věší je do skříně; pak jde do pokoje a otvírá dokořán okno; je slunný jarní den, do místnosti vstupuje svěží vánek a on jde do koupelny, pouští do vany horkou vodu a svléká se; prohlíží si své tělo a je s ním spokojen; je to již čtyřicetiletý muž, ale od doby, co tělesně pracuje, cítí se ve znamenité kondici; má mozek lehčí a paže silnější.

Teď už leží ve vaně; položil přes ni dřevěné prkno, takže mu vana slouží zároveň za stůl; má před sebou ležet knížky (ta podivná záliba v antických autorech!), hřeje se v horké vodě a jednu z knih čte.

A potom uslyší zvonek. Nejdřív jednou krátce, pak dvakrát dlouze a po malé přestávce opět krátce.

Nechával se nerad rušit nezvanými návštěvami a proto měl s milenkami a přáteli dohodnuty signály, podle nichž poznal, kdo přichází. Ale komu patřil tento signál?

Napadlo ho, že je už stár a má špatnou paměť.

"Okamžik!" zavolal, vstal z vany, osušil se, beze spěchu oblékl koupací plášť a šel otevřít.

4.

Přede dveřmi stála dívka v zimním kabátě.

Poznal ji hned a byl tak překvapen, že ani nevěděl, co jí povídá.

"Pustili mne," řekla.

"Kdy?"

"Dnes ráno. Čekala jsem, až se vrátíš z práce."

Pomáhal jí ze zimníku; byl to těžký hnědý odřený kabát, pověsil ho na ramínko a ramínko zavěsil na věšák. Dívka byla oblečena do šatů, které čtyřicátník dobře znal; uvědomil si, že právě v těchto šatech byla u něho naposledy, ano v těchto šatech i v tomto zimníku, a připadalo mu, jako by do tohoto jarního odpoledne vkročil tři roky starý zimní den.

Také dívku překvapilo, že pokoj je stále stejný, když v jejím životě se mezitím tolik změnilo. "Všechno je tu, jak bylo," řekla.

"Ano, všechno je, jak to bylo," přisvědčil a usadil ji do křesla, v kterém vždycky sedávala; pak se začal překotně vyptávat: máš hlad? opravdu jsi jedla? kdy jsi jedla? a kam máš namířeno ode mne? pojedeš domů?

Řekla mu, že by měla jet domů, že už byla dokonce na nádraží, ale vrátila se a přišla za ním.

"Počkej, půjdu se převléct," uvědomil si, že je v koupacím plášti; šel do předsíně a zavřel za sebou dveře;

dřív než se začal převlékat, zvedl sluchátko telefonu; vytočil číslo a když se ozval ženský hlas, omluvil se, že dnes nemá čas.

Neměl k dívce, která seděla v pokoji, vůbec žádné závazky; přesto nechtěl, aby slyšela jeho hovor a mluvil ztišeným hlasem. Díval se přitom na těžký hnědý zimník, který visel na věšáku a naplňoval předsíň tklivou hudbou.

5.

Bylo to asi tři roky, co ji viděl naposled a asi pět let, co ji viděl poprvé. Měl mnohem hezčí ženy, ale tahle holčička měla několik vzácných předností: bylo jí, když ji poznal, sotva sedmnáct let, byla zábavně bezprostřední a eroticky nadaná i přizpůsobivá: dělala přesně to, co mu viděla na očích; pochopila po čtvrt hodině, že se před ním nesmí mluvit o citech a aniž by jí cokoli musil vysvětlovat, přicházela poslušně jen tehdy (bylo to sotva jednou za měsíc), kdy ji k sobě zval.

Čtyřicátník se neskrýval svou zálibou v lesbických ženách; jednou v opojení fyzické lásky mu dívka šeptala do ucha, jak přepadla v kabině na koupališti cizí ženu a milovala se s ní; čtyřicátníkovi se to velmi líbilo a později, když pochopil nepravděpodobnost vyprávěné příhody, dojala ho o to víc horlivost dívčiny přizpůsobivosti. Ostatně dívka pak nezůstala jen u výmyslů, ráda seznamovala čtyřicátníka se svými přítelkyněmi a stala se inspirátorkou i organizátorkou mnoha pěkných erotických zábav.

Pochopila, že čtyřicátník nejenže nevyžaduje věrnost, ale cítí se bezpečněji, mají-li jeho přítelkyně vážné známosti. Vyprávěla mu proto s bezelstnou indiskretností o svých chlapcích minulých i současných, což čtyřicátníka zajímalo i bavilo.

Teď sedí proti němu v křesle (čtyřicátník se již převlékl do lehkých kalhot a svetru) a říká: "Když jsem vyšla z vězení, jeli proti mně koně."

6.

"Koně? Jací koně?"

Vyšla po ránu z brány a kolem právě jeli na koních sportovci z jezdeckého oddílu. Seděli vzpřímeně a pevně, jako by ze zvířat vyrůstali a tvořili s nimi jedno tělo, vysoké a nadlidské. Dívka se cítila být hluboko pod nimi, malá a nepatrná. Vysoko nad ní se ozývalo frkání a smích a ona se tiskla ke zdi.

"A kam jsi šla potom?"

Šla na konečnou zastávku tramvaje. Bylo dopoledne a slunce již začínalo pálit; měla na sobě těžký zimník a styděla se před pohledy kolemjdoucích. Bála se, že na tramvaj bude čekat mnoho lidí a všichni si ji budou prohlížet. Ale na nástupišti byla naštěstí jen jedna stařenka. To bylo dobře; to bylo jak balzám, že tam byla jen jedna stařenka.

"A hned jsi věděla, že půjdeš nejdřív ke mně?"

Povinnost ji volala domů, za rodiči. Už byla na nádraží, už stála ve frontě u pokladny, ale když na ni měla přijít řada, utekla. Má úzkost z domova. Pak pocítila hlad a koupila si housku se salámem. Sedla si do parku a čekala, až budou čtyři hodiny a čtyřicátník se vrátí z práce.

"Jsem rád, že jsi přišla nejdřív ke mně, jsi hodná, že jsi přišla ke mně," řekl.

"A vzpomínáš si," dodal po chvíli, "žes mi prohlásila, že za mnou už nikdy v životě nepřijdeš?"

"To není pravda," řekla dívka.

"Je to pravda," usmál se.

"Není."

7.

Byla to ovšem pravda. Přišla tehdy za ním a čtyřicátník hned otvíral barovou skříňku; když chtěl nalévat do dvou číšek koňak, dívka zavrtěla hlavou: "Ne, já nebudu pít, já už u tebe nikdy nebudu pít."

Čtyřicátník se podivil a dívka pokračovala: "Já už k tobě nikdy nepřijdu a dnes jsem přišla jenom proto, abych ti to řekla."

Když se nepřestával divit, řekla mu, že mladíčka, o němž čtyřicátník přece dobře ví, opravdu miluje a nechce ho již podvádět; přišla čtyřicátníka požádat, aby to pochopil a nezlobil se na ni.

I když měl pestrý erotický život, byl čtyřicátník v jádře idylikem a střežil klid a řád svých dobrodružství; dívka kroužila sice na hvězdném nebi jeho lásek jako skromná poblikávající hvězdička, avšak i jedna malá hvězda, je-li náhle vytržena ze svého místa, může nepříjemně narušit vesmírnou harmonii.

Kromě toho se cítil dotčen nepochopením: Byl přece vždycky rád, že dívka má mladíčka, který ji miluje; nechával si o něm vyprávět a dával jí rady, jak s ním má zacházet. Mladíček ho natolik bavil, že si dokonce ukládal do šuplíku básně, které od něho dívka dostávala; byly mu protivné, ale zajímaly ho stejně, jako ho zajímal a byl mu protivný svět, který kolem něho vznikal a který pozoroval z horké vody ve své vaně.

Byl ochoten bdít nad oběma milenci se vší cynickou laskavostí a pociťoval proto dívčino náhlé rozhodnutí jako nevděk. Nedovedl se natolik ovládnout, aby to nedal najevo, a dívka vidouc jeho zachmuření, mluvila víc a víc, aby ospravedlnila své odhodlání; znovu a znovu se dušovala, že mladíčka miluje a že chce být k němu poctivá.

A teď sedí proti němu (na stejném křesle, ve stejných šatech) a tvrdí, že nic takového nikdy neříkala.

8.

Nelhala. Patřila k těm vzácným duším, které nerozlišují mezi tím, co je a co býti má a etické přání považují za pravdu. Pamatovala si ovšem, co čtyřicátníkovi říkala; ale věděla také, že to říkat neměla a proto nyní upírala vzpomínce právo na skutečnou existenci.

Ale pamatovala si to dobře, jak by ne: zdržela se tehdy u čtyřicátníka o něco déle, než chtěla, a přišla pozdě na schůzku. Mladíček byl k smrti uražen a ona vycítila, že si ho usmíří jen výmluvou rovněž k smrti vážnou. Vymyslila si, že se její bratr chystá utéci za hranice a že se s ním loučila. Netušila, že mladíček ji bude nutit, aby ho šla udat.

A tak hned příštího dne, jak jí skončila práce, běžela zase za čtyřicátníkem a ptala se ho na radu; čtyřicátník byl hodný a přátelský; radil jí, aby už zůstala u své lži a přesvědčila mladíčka, že jí bratr po dramatické scéně přísahal, že do ciziny neodjede. Vymyslil jí přesně, jak má vylíčit scénu, při níž bratra od ilegálního přechodu hranic odvrátila a jak má mladíčkovi vsugerovat, že právě on se stal nepřímo zachráncem její rodiny, protože bez jeho vlivu a zásahu byl by bratr v této chvíli již možná zatčen na hranicích či dokonce zastřelen pohraniční stráží.

"Jak tehdy vlastně dopadl tvůj rozhovor s mladíčkem?" ptal se jí teď.

"Nemluvila jsem s ním. Zatkli mne právě, když jsem se od tebe vracela domů. Čekali na mne před domem."

"Tak ty už jsi s ním pak nikdy nemluvila."

"Ne."

"A řekli ti jistě, co se s ním stalo..."

"Ne..."

"Ty opravdu nic nevíš?" divil se čtyřicátník.

"Nevím nic," pokrčila dívka rameny bez zvědavosti, jako by chtěla říci, že nic vědět nechce.

"Umřel," řekl čtyřicátník. "Umřel krátce potom, co tě odvedli."

9.

To dívka nevěděla; z veliké dálky k ní doléhala patetická slova mladíčka, který rád kladl lásku a smrt na stejnou váhu.

"Něco si udělal?" zeptala se tichým hlasem ochotným náhle odpouštět.

Čtyřicátník se usmál: "Ale ne, docela obyčejně onemocněl a umřel. Jeho matka se odstěhovala. Už by po nich v té vile nenašla ani stopu. Jenom na hřbitově je velký černý pomník. Vypadá to, jako by to byl hrob velkého spisovatele. *Zde leží básník*...nechala mu tam napsat jeho matka. Pod jeho jménem je vyryt ten epitaf co jsi mi kdysi dala: že by chtěl zemřít v plamenech."

A pak zase mlčeli; dívka myslila na to, že si mladíček nevzal život, nýbrž docela obyčejně zemřel; že i jeho smr se k ní otočila zády. Ne, vracejíc se z vězení, nechtěla se ním už nikdy vidět, ale nepočítala s tím, že není. Vždy neexistuje-li on, pak už ani neexistuje příčina celéh jejího tříletého vězení a všechno se stalo jen zlým snem nesmyslem, něčím neskutečným.

"Víš co," vybídl ji: "uděláme si večeři, pojď mi pomoct.

10.

Odešli oba do kuchyňky a krájeli chleba; na máslo kladli plátky šunky a salámu; klíčem na konzervy otevřeli krabičku sardinek; našli láhev vína; z kredence vytáhli dvě sklenky.

Tak to dělali vždycky, když čtyřicátníka navštívila. Byl to chlácholivý pocit, že tento stereotypní kus života tu na ni pořád čekal, nezměněn, neporušen, a mohla do něho bez rozpaků vstoupit; zdálo se jí v této chvíli, že to byl nejkrásnější kus života, jaký kdy poznala.

Nejkrásnější? Proč?

Byl to kus života plný bezpečí. Tento muž k ní byl hodný a nikdy po ní nic nepožadoval; není před ním ničím vinna ani povinna; byla u něho vždycky v bezpečí, jako je člověk v bezpečí, když se octne na chvíli z dosahu vlastního osudu; byla tu v bezpečí, jako je v bezpečí postava dramatu, když spadne opona po prvním aktu a je pauza; i ostatní postavy odloží masky a pod nimi jsou lidé, kteří si bezstarostně povídají.

Čtyřicátník se už dlouho cítil být mimo své životní drama: utekl na začátku války se svou mladou ženou do Anglie, bojoval proti Němcům v anglickém letectvu a manželku ztratil při bombardování Londýna; pak se vrátil, zůstal už u vojska a ve stejné době, kdy se Jaromil rozhodl jít studovat vysokou politickou školu, usoudili

jeho nadřízení, že se za války příliš svázal s kapitalistickou Anglií a není dost spolehlivý pro socialistickou armádu. A tak se ocitl v tovární hale, otočen zády k Historii a jejím dramatickým představením, otočen zády k vlastnímu osudu a zahleděn do sebe sama, svých nezávazných zábav a svých knih.

Před třemi lety se s ním přišla dívenka rozloučit, protože jí nabízel pouhou pauzu, kdežto mladíček jí sliboval život. A teď sedí proti němu, žvýká chléb se šunkou, připíjí víno a je nesmírně šťastna, že jí čtyřicátník dopřává pauzy, která se v ní zvolna rozpíná svým slastným tichem.

Bylo jí pojednou volněji a rozpovídala se.

11.

Na stole byly již jen prázdné talířky s drobinkami a láhev do půli vypitá a ona mluvila (volně a bez pathosu) o vězení, spoluvězeňkyních a bachařích, a utkvívala, jak to měla vždycky ve zvyku, na detailech, které se jí zdály zajímavé a které spojovala navzájem v nelogický ale milý proud povídání.

Ale přece jen bylo cosi jiného na její dnešní povídavosti; kdysi mířívala v hovoru vždycky naivně k jádru věci, kdežto tentokrát, jak se aspoň čtyřicátníkovi zdálo, jí slova sloužila k tomu, aby podstatu věci obešla.

Ale jakou podstatu věci? Pak to čtyřicátníka napadlo a zeptal se : "A co je s bratrem?"

Dívenka řekla: "Nevím..."

"Pustili ho?"

"Ne..."

A čtyřicátník si teprve teď uvědomil, proč utekla dívenka od pokladny na nádraží a proč se tolik bojí domů; vždyť nebyla jen nevinnou obětí, ale též viníkem, jenž způsobil neštěstí bratrovi a celé rodině; dovedl si představit, jakým způsobem z ní páčili u výslechů přiznání a jak ona, uhýbajíc jim, zaplétala se do nových a čím dál podezřelejších lží; jak komu dnes vysvětlí, že bratra nenařkla z vymyšleného zločinu ona, nýbrž nějaký mladíček, o kterém nikdo nevěděl a který dnes už ani není?

Dívenka mlčela a čtyřicátníka zavalila vlna soucitu: "Dnes už nejezdi domů. Na domov má čas. Musíš si všechno dobře rozmyslit. Jestli chceš, můžeš zůstat u mne."

Pak se k ní naklonil a položil jí dlaň na tvář; nehladil ji, jen měl ruku měkce a dlouze přitisknutou k její kůži.

Bylo to gesto tak laskavé, že dívce začaly téci slzy.